

DAGENS FRÅGOR

Den franska armén och den franska nationen

Under några ödesmättade dagar i april höll man i den västra världen andan inför det katastrofotillbud, som de fyra generalernas revoltförsök mot de Gaulle utgjorde. Hade revolten lyckats och de Gaulle mördats eller avsatts skulle fältet ha öppnats för en rysk framstöt västerut i stor skala. Ett inbördeskrig i Frankrike, som brutit en bräsch i västmakternas europeiska försvarsbarriär, hade nämligen varit oundvikligt. Måhända hade slutligen en folkfrontsregim installerat sig i Paris, med allt vad detta inneburit av möjligheter för kommunisterna att splittra försvaret av Europa och det enhetsverk, som trots alla svårigheter är på väg.

Att katastrofen avvärjdes är i första hand en mans förtjänst. De Gaulle räddade under det andra världskriget Frankrikes heder och ställning bland nationerna. Denna gång har han räddat hela Europa ur en ytterligt hotfull situation.

Att revolten bröt samman så snabbt ger anledning till förhoppningar om att de Gaulle i fortsättningen skall driva sin algeriska försoningspolitik med större kraft än vad som tidigare varit möjligt för honom. Både F. L. N. och Frankrike är krigströtta — båda sidor vill ha fred. Än mera efterlängtat måste freden vara hos den algeriska befolkningen, som i sju års tid fått uppleva att deras land varit krigsskådeplats. Förutsättningen för att en fred skall bli bestående och leda till

landets fortsatta politiska, sociala och ekonomiska uppbyggnad är givetvis att det blir en försoningsfred, som kan bli en grundval för ett samarbete mellan fransmän och araber. Det andra alternativet har de Gaulle öppenhjärtigt redovisat — Frankrike lämnar algerierna åt sig själva, sedan man antingen omplacerat de i Algeriet boende fransmännen och de fransktrogna araberna till enklaver vid kusten eller evakuerat dem till Frankrike. Samtidigt skulle de 500 000 algerierna i Frankrike, vars postanvisningar hem till de anhöriga spelar en avgörande roll för flera millioner människors försörjning, återsändas till Algeriet. Detta alternativ innebär en så fruktansvärd katastrof för det algeriska samhället att man inom F. L. N. kan antagas betänka sig många gånger innan man tager dessa konsekvenser av en självständighetspolitik. Att de Gaulle med så hänsynslös skärpa utvecklade följderna av en total brytning mellan Frankrike och ett självständigt Algeriet syftade naturligtvis till att göra motparten mera förhandlingsvillig, inte minst beträffande garantierna för den franska befolkningens rätts-säkerhet liksom i frågan om Sahara med dess olje- och mineraltillgångar.

Det återstår ännu att se vilken effekt på F. L. N. som de Gaulles varningar kommer att få. En återverkan har dock redan visat sig — nämligen i form av generalsrevolten. Inför perspektivet att den franska armén, trots sin framgångsrika militära kamp mot de algeriska upprorsmännen, liksom i Indokina skulle tvingas lämna sina posi-

tioner efter vad som bedömdes vara en politisk kapitulation, greps vissa officerskretsar av panik. Här tycks den klyfta som under det andra världskriget öppnades mellan armé och nation — och som har djupgående historiska orsaker — ha spelat en ödesdiger roll. Inom den franska armén har det sedan Napoleons tid funnits en tradition, enligt vilken armén — icke den civila statsledningen — representerar det verkliga Frankrike, dess ära och dess historiska ansvar. Den tredje och fjärde republikens institutioner — särskilt parlamentet — hade därtill icke någon auktoritet inför stora delar av officerskåren. Man såg med förakt på parlamentarikernas bristande förmåga att ens i kritiska situationer ställa nationens väl före partiintressena. Detta är en viktig del av förklaringen till de civila politikernas vanmakt gentemot Pétains kapitulationspolitik år 1940 och till fjärde republikens sammanbrott i maj 1958.

Under de senaste åren har denna attityd från officerskårens sida i viss mån förändrats genom att de Gaulle såsom på en gång general (och därmed bärare av arméns tradition) och president i sin person bryggat över klyftan mellan armén och de politiska institutionerna. Men särskilt bland officerare, som fick uppleva vad de uppfattade som en onödig och vanhedrande reträtt från Indo-Kina, har misstron till republiken, till den lagliga överheten, varit ingrodd och utbredd. De rebelliska officerarna har ofta varit framstående yrkesmän, men de har, som de Gaulle framhöll i sitt tal vid krisens höjdpunkt söndagen den 25 april, saknat politiska insikter. Dessa officerare har vidare känt sig bundna av den halvofficiella ed, som de avlade efter nederlaget i Indo-Kina och vars innebörd var att de icke än en gång skulle överge

fransk jord utan motstånd till det yttersta — *både mot fienden och mot défaitistiska politiker på den egna sidan.*

I denna franska armétradition och i denna sentida »batavernas ed», ligger den psykologiska förklaringen till revoltens. Januariupproret i Algeriet år 1960 utgick från fascistiska grupper, som stödde sig på känslorna av desperation och förtvivlan hos de franska tjänstemän och småföretagare i Algeriet, som fruktar att de skall tvingas lämna det land, där de har sin bärgning och levt sitt liv — inte sällan sedan generationer tillbaka. Generalsrevoltens bakgrund är mer komplicerad och blottar en till de sista av dessa dagar gående spänning i det franska samhället — en spänning som kunde ha lett till inbördeskrig och kaos.

De Gaulles uppgift nu blir inte bara att under gynnsammare förutsättningar än någonsin tidigare försöka skapa den försoningsfred i Algeriet, som han med sådan förening av smidig varsamhet och hårdhänt handlingskraft kämpat för. Han måste också gå till roten med problemet att förena nation och armé — att definitivt inordna den franska armén i den franska republikens samhällsliv.

Storbritannien och De Sex

Under mer än ett halvt år har fortlöpande kontakter ägt rum mellan Storbritannien å ena sidan och Västtyskland, Italien och Frankrike å den andra i syfte att sondera i första hand de tekniska förutsättningarna för ett närmande mellan EFTA och de Sex. Men också de politiska aspekterna har ägnats uppmärksamhet, bl. a. vid mötet mellan Adenauer och Macmillan i höstas, och detta möte synes ha berett vägen för de fortsatta resone-

mangen och överhuvud lättat upp förhandlingsatmosfären.

Den oro, som på sina håll gjort sig gällande inför en som det förefallit ovanligt målmedveten förhandlingsansträngning från engelskt håll, har närt av misstanken, att Storbritannien som ombud för de sju frihandelsbröderna i EFTA skulle mer eller mindre definitivt göra upp om villkoren för en sammanslagning och sedan ställa de övriga inför fullbordat faktum. Inte minst har den visserligen frihandelsvänliga men än mera dogmatiskt neutralitetsfixerade svenska socialdemokratien känt sig osäker. Efter en energisk utrikeshandelspolitisk insats vid EFTA:s tillkomst avsåg den svenska regeringen att invänta den förutsedda fortsatta utvecklingen; förhandlingar mellan EFTA och de Sex angående en gemensam västeuropeisk marknad, vare sig denna nu skulle få formen av ett frihandelsområde, en tullunion eller någonting mittemellan. Detta med Väst Europas pågående politiska enande komplicerade visserligen bilden, men kunde man inte inskränka sig till att tala affärer? Handelspolitiskt samarbete och hjälp till U-länderna, se där rimliga utrikespolitiska målsättningen ur folkhemmets synvinkel.

Inför de något alarmerande ryktena om vad som egentligen avhandlades mellan premiärminister Macmillan och president Kennedy beträffande Europamarknadsfrågorna har den svenska regeringen intagit en avvaktande hållning. Handelsminister Lange framhöll i vårens utrikesdebatt, att mycket litet var känt om vad som sagts vid statsmännens sammanträffande, att engelska tidningsuppgifter om ett formligt brittiskt regeringsbeslut att söka anslutning till Sexstatsmarknaden uppenbarligen var felaktiga samt att ett nära samråd ägde rum mellan Storbritannien — som

sonderade hos de Sex, inte förhandlade om en anslutning — och de övriga EFTA-medlemmarna.

Den admonition partikamrater emellan som herr Lange någon tid därefter levererade till den danska utrikesministern Kragh (vid ett tal i Malmö) hade otvivelaktigt en del som talade för sig. Skall man så småningom nå en godtagbar uppgörelse med de Sex bör man ju inte, som herr Kragh gjorde med andan i halsen, förklara att man är beredd att praktiskt taget villkorslöst följa Storbritannien in i Sexstatsmarknaden, om detta steg blev aktuellt.

Det är uppenbart, att Storbritannien kommer att möta högst betydande svårigheter vid ett samgående med de Sex.

Först och främst torde det vara i hög grad tveksamt om den engelska opinionen ännu är beredd att acceptera Romfördraget. De ansedda organen Economist och Financial Times, vilka länge pläderat för Storbritanniens anslutning till de Sex, är icke representativa för någon mera allmän uppfattning i Storbritannien. De skall givetvis icke underskattas som opinionsbildare, men de når trots allt endast begränsade grupper. Ett betydande motstånd mot ett handelspolitiskt samarbete med kontinenteuropa — vilket efter en övergångstid skulle innebära en ytterligt skärpt konkurrens för det bakom relativt höga tullmurar dittills skyddade, delvis ganska föråldrade näringslivet — är för handen inte blott inom vida industrikretsar utan också inom fackföreningsrörelsen. Engelska fackföreningsfunktionärer torde vara bland det minst frihandelsvänliga som kan uppbringas, och den traditionella misstron mot omläggningar och rationaliseringar är lätt att mobilisera mot alla integrationsplaner. Minnena från arbetslöshetskrisen på 30-talet står på

ett egendomligt sätt fortfarande levande för de engelska industriarbetarna — av vilka för övrigt många röstat konservativt vid de senaste valen: you never had it so good.

Vad industrien angår är givetvis avancerade och mycket konkurrenskraftiga världsindustrier av typen Imperial Chemical i hög grad intresserade av att kunna verka på en enhetlig europamarknad. Åtskilliga industrigrenar ser emellertid med stora farhågor fram mot en konkurrens från moderna och effektiva företag på den västeuropeiska kontinenten, främst i Västtyskland, men också i Frankrike, vars näringsliv undergått en anmärkningsvärd teknisk upprustning under de senaste tio åren.

En ytterligare faktor som försvårar Storbritanniens läge inför en anslutning till de Sex är jordbruksfrågan. De engelska jordbrukarna är betydelsefulla marginalväljare, visserligen i allmänhet konservativa men fullt i stånd att avgörande påverka en valutgång genom röststreck. En gemensam jordbrukspolitik har inom Sexstatsmarknaden visat sig vara synnerligen svår att komma överens om. Det brittiska lågprissystemet med subventioner till jordbrukarna via statsbudgeten blir ingalunda lätt att förena med Sexstatsmarknadens önskemål och synpunkter. — Till detta kommer det problem, som under lång tid återopats från engelskt håll såsom det avgörande skälet mot en långtgående integration med Europa i övrigt, nämligen Samväldet och systemet med särskilda imperiepreferenser för handeln mellan samväldesländerna.

Trots alla dessa problem och svårigheter är det ändock sannolikt, att Storbritannien kommer att eftersträva en uppgörelse mellan de bägge västeuropeiska handelsblocken. Av såväl ekonomiska som politiska skäl är det på litet längre sikt icke möjligt för

Storbritannien att helt stå utanför enhetsverket i Västeuropa. Stormaktsställningen närmast efter USA och Sovjet (och Kina) är långt ifrån obestrid och England är inte längre USA:s »favorite ally», något som tydligare än mycket annat gjort klart för engelsmännen vad de bägge världskrigen inneburit för Storbritanniens ställning i världen.

Under förutsättning att icke den utrikespolitiska utvecklingen — exempelvis genom att Berlinkrisen ånyo aktualiseras — hastigt tvingar fram ett mycket nära samarbete mellan alla de stora västeuropeiska länderna synes emellertid en sammanslagning mellan EFTA och de Sex kräva ingående och tidskrävande förhandlingar. Ur rent teknisk-juridisk synpunkt är en omförhandling av Romfördraget ett synnerligen komplicerat företag.

Nu liksom tidigare är problemet dock väsentligen politiskt, icke ekonomiskt. Nyckelpersonen är, nu liksom tidigare, president de Gaulle.

Egendomsägande demokrati — ett norskt inlägg

Problemet att inom ramen för ett fritt samhälle åstadkomma en effektiv spridning av äganderätten kan betraktas som den moderna, realistiska motsvarigheten till det gamla socialistiska kravet att »förena de arbetande med deras verktyg». Sedan åtskilliga år tillbaka står denna uppgift i centrum för den konservativa politiken i flera europeiska länder. Slagordet »property-owning democracy» skapades inom den progressivt konservativa kretsen kring Butler i Storbritannien strax efter krigsslutet. Västtyskland torde väl vara det land där en borgerlig regering haft de största möjligheterna — och förstått att energiskt utnyttja dem — för att realisera parol-

erna; särskilt har försäljningen av aktierna i statsägda företag direkt till allmänheten tilldragit sig uppmärksamhet. Ett faktum som till dels undanskymts av mera spektakulära handlinger i fransk politik är att de Gaulles rikespolitik i viktiga avseenden också har den egendomsägande demokratiens till riktmärke.

Ett bidrag till debatten om den egendomsägande demokratiens, som förtjänar uppmärksamhet även i den som det svenska högerpartiet pågående diskussionen, föreligger nu från norsk sida. En arbetsgrupp inom Unge Høyres Landsforbund har framagt en skrift om »*Selveierdemokratiet: Folkekapsitalisme — Eiendom for alle*».

Det norska programmet fastslår en viktig men stundom förbisedd grundats: »Selveierdemokratiet er tidligere blitt oppfattet vesentlig som et paraprogram. Vi håper at vi i dette skrift har maktet å vise at det er noe langt mer, at det er et helhetsalternativ som på bred basis tar sikte på å gjennomføre en konservativ demokratisering av kapitalismen». Självfallet innebär inte detta att man förbiser paradets fundamentala roll för idéns genomförande — så mycket hellre om det bistert påpekas att inte mindre än 40% av kapitalbildningen i Norge sker genom samhällets förorg.

För att få till stånd en ändring i detta stycke kräves i första hand en omläggning av beskattningen i egenomsvänlig riktning — men utan beränsning av skattelättnaderna till dessa bestämda typer av sparande: Etter vår mening kan det reises principielle innvendinger mot skattemessige særbeholdninger av visse former av personlig sparing fremfor andre former». — Det torde vara svårt att estrida riktigheten i detta. Specialordningar av antytt slag skulle på

ett ganska besvärande sätt strida mot den egendomsägande demokratiens grundsats, att kapitalbildningen skall dirigeras av de enskilda medborgarnas fritt manifesterade preferenser, inte av en liten grupp politikernas bedömanden, om än så upplysta och välvilliga.

Det viktigaste inslaget i det praktiska programmet är — rätt självfallet — en plan för spridning av aktieägandet. Till den ändan krävs en avveckling av den skattelagstiftning som diskriminerar nyemissioner till förmån för lån — ett väsentligt problem också i Sverige.

Vidare föreslås att de statliga bolagen försäljes till allmänheten genom emittering av folkaktier. Idén är utan tvivel förträfflig. Den är dock försedd med en speciell inskränkning som är ägnad att inge betänkligheter: »For ytterligere å oppnå størst mulig spredning av statsaksjene bør de bare selges till personer som ligger under en bestemt inntektsgrense, maksimum 25-30 000 kroner i året.» Att monopolisera ägandet av vissa företag till vissa socialgrupper synes principiellt och på litet längre sikt vara ett egendomligt sätt att sprida ägandet, föga förenligt med en antidirigistisk grundsyn. En annan sak är givetvis att begränsa tilldelningen av aktier till varje köpare för att förhindra en koncentration till ett litet antal händer.

Programmet har f. ö. mycket intressanta synpunkter på bl. a. arbetsplatsens demokrati, socialpolitikens principer m. m. På den senare punkten hävdar de norska författarna ytterst skarpt en omständighet som ofta något för brådstörtat förbigås i konservativ propaganda: »Så paradoksalt det enn høres ut: Behovet for sosialt vern øker med økte inntekter og med økt levestandard. Med stigende levestandard øker nemlig også sveltet mellom de ordinære lønnsinntekter og den situasjon den enkelte kommer i ved

arbeidsuførhet i en eller annen form. Dersom ulykken først er ute, vil behovet for hjelp være desto større dersom hjelpen skal være effektiv, og vedkommende skal ha muligheter for å opprettholde en levestandard som ikke avviker altfor meget fra det tilvante.»

Naturligst nok spelar bostadspolitikken en viktig roll for den eigendomsägande demokratien. Det egna hemmet måste ur varje synpunkt for en konservativ oppfattning framstå som den rimligaste bostadsformen. Endast på en punkt kan det norske programmet for økat egnahemsbyggande ge anledning till tveksamhet. Författarna ogillar starkt den anordning som i Sverige kallas tomträtt: »I altfor stor utstrekning er våre større bykommuner tilbakeholdne med å overdra tomter til privatpersoner. Derfor har man fått et system med »festede tomter» — med leiekontrakter som løper over et større antall år. Dette system bør avløses av reelle tomteoverdragelser, slik at den som bygger bolig, også blir eier av den tomten han bygger på.»

Det synes som om man här tar något för lätt på det svårlösta problemet om den oförtjänta markvärdestegringen. Tomträttsinstituttet oppvisar utan tvivel nackdelar ur både prinsipiella och praktiska synpunkter. Å andra sidan måste dock erkännas, att det samtidigt erbjuder en viss möjlighet att komma till rätta med värdestegringsproblemet. Inte minst för dem som energisk arbetar för en popularisering av eigendomsägandet enkannerligen av egnahemsägandet, måste det vara angeläget att tillse att rum inte beredes lastarenom att påpeka de enligt vitt spridda rättvisepuffattningar anstötliga vinster som genom andras åtgöranden oförtjänt kan tillföras ägare av tomtmark.

Problematisk alkoholläge i Sverige

Nationaltemplarorden utger en tidning, som bär namnet Ariel. I dess första nummer för år 1959 fanns en ledande artikkel med rubriken »Erik Englund fick rätt». I den kunde man läsa följande praktfulla rader: »Med stor tacksamhet och inte utan en god portion stolthet kan det vara anledning för nationaltemplarna att erinra sig, att deras organisation beredde samtidens främste nykterhetsreformator en plattform under hans sega, tidvis otacksamma men slutligen framgångsrika arbete att vända rätt, vad vår historias störste spritkvaक्सalvare, dr Ivan Bratt, i välment sin vrängt vrängt.»

För identifiering av bakgrunden till detta uttalande bör erinras om att riksdagsmannen, fil. dr Erik Englund — ledande man inom Nationaltemplarorden, därav nationalstoltheten — var den svenska nykterhetsrörelsens främste idépolitiker under den tid, då 1954 års nykterhetslagstiftning förbereddes. Han var ledamot av 1944 års nykterhetskommitté, och hans åsikter anses — åtminstone inom nykterhetsrörelsen — ha satt sin prägel på den reform, som trädde i kraft den 1 okt. 1955. De personvärderingar som göres i den citerade meningen, vittnar naturligtvis om ledarförfattarens mycket bristfälliga sinne för proportioner. I rättvisans intresse bör det också sägas, att dessa skarpa omdömen ej representerar en allmän uppfattning inom nykterhetsrörelsen. I varje fall har utvecklingen efter 1955 bemängt både den ena och den andra betygsättningen med frågetecken.

Uttalandet i Ariel hade emellertid sin bakgrund. Vid den tid då det gjordes, började man skönja en nedgång i alkoholkonsumtionen i jämförelse med rekordåret 1956. Denna nedgång har fortsatt ifråga om de star-

kare alkoholdryckerna, men det är inte enbart totalsiffran, som är av betydelse vid bedömningen av nykterhetstillståndet, utan även och i påfallande grad hur konsumtionen fördelar sig. I det fallet kan man konstatera, att de skötsamma förbrukarna under intryck av prishöjningar och andra omständigheter minskat sin konsumtion, under det att missbrukarna tydligen ökat sin, och att dryckesseden spritt sig till ungdomen och gått allt längre ned i åldersgrupperna, det farligaste av allt. Denna utveckling avspeglar sig i ökat antal fylleriförseelser, svårare alkoholskador, större sociala problem och ökad kriminalitet, framför allt i form av ungdomsbrott.

Om det fanns skäl att undvika segerjubel 1959 över nykterhetsreformen, så finns det all anledning att iakttaga samma försiktighet även nu. Visserligen synes också totalfylleriet ha minskat under de allra senaste åren, men läget är mycket labilt. Man bör även i detta sammanhang erinra om en medicinsk erfarenhet av stor betydelse. Det tar ca tio år — kortare tid för den som börjar missbruka sprit i unga år — att suppa sig till alkoholism eller mera allvarliga alkoholskador. En sådan situation kan inställa sig här i landet om fem år eller så. Det är den kritiska tidpunkten, som läkarna, framför allt på våra mentalsjukhus, motser med fruktan.

Motbokssystemet med sin ransoneering och individuella kontroll hade sina tydliga avigsidor, och det är mycket troligt, att det förr eller senare skulle ha sprängts av de påfrestningar, som utvecklingen ställt det inför, men man kan dock inte fränkänna det en viss spärrande effekt på alkoholmissbruket. Det är en sådan spärr effekt, som man nu under den »fria» spritens tid söker efter med ljus och lykta.

Man vet alltså inte, hur nykterhets-

läget skulle ha varit, om Brattssystemet funnits kvar. Under dess sista skede började alkoholvanorna flyta ut i vidare kretsar. Under alla omständigheter hade välståndsutvecklingen — till vilken alkoholvanorna tycks vara beständiga följeslagare — och framför allt de goda arbetsinkomsterna hos en viss del av ungdomen kommit att påverka konsumtionen. Det är f. ö. en erfarenhet från flera s. k. kulturländer, att alkoholsederna breder ut sig, att missbruket ökar, och att alkoholskadorna blir svårare. Upplösningen av tidigare levnadsnormer och den starka avtappningen av auktoritetens inflytande har menligt inverkat på många ungdomars motståndskraft mot dåliga inflytelser både ifråga om alkoholkonsumtion och annat.

Statistiskt är läget nu beträffande spritdryckskonsumtionen, att denna under 1960 låg på en nivå, som med nära 0,6 milj. liter understeg 1954 års konsumtion. Vinkonsumtionen fortsätter dock att stiga och nådde under 1960 en ny rekordsiffra, 24,5 milj. liter. Även starkölet visade fortsatt uppgång under 1960.

Den inte oväsentliga nedgången av alkoholkonsumtionen i Sverige under senare år har resulterat i att vi nu underskridit motsvarande förbrukning i Danmark, mätt i liter ren alkohol per invånare. Men det finns en betydelsefull skillnad, nämligen att fortfarande sker alkoholkonsumtionen i Danmark till ungefär tre fjärdedelar i form av ölförbrukning, som är vida mindre farlig än den förtäring, som sker i form av spritdrycker. I Sverige är brännvinet allttjämt den dominerande spritdrycken med nära 79 proc. av den totala spritdrycksomsättningen. Vad än anledningen till ölsedens dominans i Danmark kan vara, så borde den kunna ge en antydning om att den »diskriminering» av ölet som länge spelat en stor roll i ganska stora kretsar av

nykterhetsrörelsen, men som nu tycks mattas något, inte torde ha varit något lyckat nykterhetspolitiskt instrument, om man har folknykterheten i sikte.

Antalet omhändertaganden för fylleri i städerna utgjorde år 1960 89 360 mot 99 034 år 1956, då det var som värst. Trots denna minskning överskrider 1960 års siffra motsvarande från året före nykterhetsreformen med 90 proc., en betydande siffra. Ännu värre förhåller det sig med ungdomsfylleriet. Antalet omhändertagande för fylleri av ungdomar under myndig ålder var under fjolåret 154 proc. högre än under året närmast före avskaffandet av motboken.

Hittills har de gravaste anmärkningarna mot nykterhetstillståndet och de starkaste kraven på en ändring av nykterhetspolitiken kommit från läkare, socialvårdare och nykterhetsvårdare, under det att nykterhetspolitikerna velat avvakta och se. Nu börjar även dessa sistnämnda att skaka på sig och finna situationen verkligt olustig. Allehanda förslag framlägges, vilka mer eller mindre betyder en principiell reträtt från den storartade frihet, som föll över svenska folket på en gång den 1 okt. 1955, och som skulle bäras upp av ansvarskänslan och stödjas av uppfostrande och andra positiva åtgärder. Inte på flera år har riksdagen fått mottaga så många motioner i nykterhetsfrågor som i år, och det är tydligt, att riksdagen ser mycket allvarligt på situationen, framför allt på ungdomsproblemet. Det är många smyghål, man med lagstiftningens hjälp vill täppa igen. Yrkanden har t. o. m. framställts om en omprövning av nykterhetspolitiken, dock utan att vinna riksdagens bifall.

Uppenbart är, att det hänt en hel del på fem à sex år, som motiverar en granskning, utan att man därför behöver utdöma det friare systemet som

ledande princip. En återgång till det gamla ransoneringssystemet hör inte till praktisk politik, som det med en kanske något sliten term brukar heta.

Framtidsyrke söker utbildningsväg

Den pågående upprustningen av den högre undervisningen är från flera synpunkter nödvändig. Att universitet och högskolor måste få resurser att absorbera en större tillströmning av studenter är en självklar förutsättning för att ett alltmer komplicerat samhällsmaskineri skall kunna fungera effektivt.

Men det är i och för sig lika uppenbart att det ändå på många områden finns gränser för vad samhället kan svälja av akademiskt utbildad arbetskraft. De mer eller mindre drastiska varningar för ett framtida humanistöverskott som då och då utfärdas är i detta sammanhang belysande, även om prognoserna för efterfrågeutvecklingen alltid måste tas med en nypa salt.

Frågan är om man inte mot denna bakgrund måste konstatera att det hittills visats ett alltför obetydligt intresse för att öppna nya — dvs. verkligt nya — utbildningsvägar för de växande studentkullarna. Det är ett rimligt antagande att studenterna i accelererad omfattning kommer att söka sig till en traditionellt akademisk utbildning, men för den skull får man inte blunda för att morgondagens samhälle kommer att ha gott om specialistbetonade arbetsuppgifter, vilka inte ofrånkomligen fordrar en flerårig universitets- eller fackhögskoleutbildning, men som ändå kräver en gedigen och effektiv påbyggnad under ett par år efter studentexamen. Eller med andra ord: behovet av en kvalificerad utbildning vid sidan av universitet och högskolor får inte förbises.

Det finns ett högaktuellt exempel just nu på detta utbildningsbehov. Som bekant investerar det svenska näringslivet f. n. mångmiljonbelopp i de tekniska underverk för automatisk eller elektronisk databehandling, som i brist på bättre brukar kallas för ADB- eller EDB-anläggningar. Ännu så länge är endast ett mindre antal sådana anläggningar i bruk, men stora beställningar ligger inne och kommer att effektueras inom en mycket nära framtid.

Detta är förträffligt och ett belägg för att de svenska företagen ligger väl framme när det gäller att utnyttja den allra senaste tekniken. Men kruset är att man inte lyckats klara utbildningen av den personal, som det kvalificerade EDB-arbetet kräver, dvs. i första hand s. k. systemmän och programmerare. Här finns redan nu ett klart behov och det råder naturligtvis ingen tvekan om att detta behov inte kommer att växa ytterligt snabbt.

Den akuta situationen måste givetvis klaras genom mer eller mindre lyckade improvisationer, vilket i sak betyder att man får låna över tekniker och i samarbete med EDB-leverantörer och andra intresserade parter anordna snabbutbildning. Men på längre sikt öppnar sig här helt enkelt ett nytt yrke för bl. a. realstudenter och därmed jämställda.

Enligt sakkunskapens uppfattning är det ofrånkomligt att raskt tackla denna väsentliga utbildningsfråga, om vi inte skall råka ut för den kalamiteten att de fina maskinerna inte kan användas av brist på utbildat folk. Att den elektroniska tekniken kommer att ställa krav på EDB-inriktade civilingenjörer är självklart, men det

anses inte vara där utan på en något lägre nivå som risken för besvärande flaskhalsar skulle vara överhängande.

Vad som behövs är alltså en — om uttrycket tillåtes — halvakademisk utbildning för systemmän och programmerare. Det gäller sålunda att öppna portarna för ett yrke som alldeles otvetydigt har framtiden för sig, som fordrar en specialinriktad studiegång och som på många sätt erbjuder den tekniskt och analytiskt intresserade studenten ett alternativ till en mångårig akademisk utbildning, väl värt att överväga.

I denna proposition om en utvidgning av handelsgymnasieutbildningen från två till tre år, som ecklesiastikministern i dagarna lagt fram, förelås även, att man skall göra försök med en akademisk sekreterarutbildning med studentexamen som grund och en studietid av tre år. Tanken är att den handelstekniska delen av denna utbildning skall ordnas genom en ettårig fackkurs vid handelsgymnasium och att därefter bygga på med två års studier vid universitetet.

Det är ett välkommet initiativ och ett gott försök att åtminstone ur arbetsmarknadssynpunkt effektivisera en del av de humanistiska studierna. Men vad som är minst lika angeläget är att prestera en besläktad lösning ifråga om en specialiserad teknikerfunktion som EDB-arbete. Här finns ett utmärkt tillfälle för ett i ordets bästa mening progressivt samarbete mellan näringsliv och utbildningsmyndigheter. Men det gäller att se problemet i tid — och att därefter kunna åstadkomma ett friskt och okonventionellt nytänkande i en högaktuell utbildningsfråga.